

N:o 9.

Ank. till Riksd. Kansli den 2 Mars 1869, kl. 7 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring i Kongl. Förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864.

Omförmälda Kongl. Förordning stadgar:

i 9 § 1 mom., att å jord, som från hemman eller lägenhet afsöndras, skall årlig afgäld läggas i spanmål eller annan räntepersedel, och att den afgäld ej må vara mindre, än att den motsvarar hvad af hela hemmanets eller lägenhetens räntor och allmänna utskylder, vid jemförelse af egornas storlek och beskaffenhet, å den afsöndrade jorden belöper; samt

i 2 mom. af samma §, att afhandling rörande jordafsöndring skall ingifvas till Konungens Befallningshafvande, som har att tillse, huruvida den i afseende på afsöndringens storlek är med författningen öfverensstämmande, samt pröfva den öfverenskomna afgälden och densamma, om den befinnes tillräcklig, fastställa, men, i annat fall, högre lämplig afgift bestämma.

Emot stadgandet i sistnämnda moment äro anmärkningar framställda uti motioner inom Första Kammaren af Herr *J. Brun* (motion N:o 43) och i Andra Kammaren af Herr *P. Staaff* (motion N:o 312), hvilka motioner blifvit till Lag-Utskottets behandling öfverlemnade. Den förre har erinrat, hurusom omförmälda stadgande vore *i många fall öfverflö-*

Bih. till Riksd. Prot. 1869. 7 Saml. 5 Häft.

dig, föranledde *alltid kostnad* och kunde åstadkomma *orättvis beskattning*. Ofta vore den öfverenskomna årliga afgälden billig och rättvis, och då vore inblandning af tredje man, här Staten, representerad genom Konungens Befallningshafvande, öfverflödig. Staten uttog de densamma tillkommande utskylder af hemmanet, dess jord må egas eller brukas af en eller flera personer, hvarom ock 13 § innehölle särskild bestämmelse, och kunde alltså icke förlora sin rätt, äfven om afgälden ej vore tillräcklig. Skulle afgälden vara så låg, att hemmanet, hvarifrån afsöndringen skett, derigenom råkade i ödesmål, finge Staten då ingripa och genom sina tjänstemän söka rättelse enligt redan gifna författningar. För öfrigt hade Staten här åtagit eller tillvällat sig förmynderskap blott för ena parten, hemmanet, men icke för den andra, den afsöndrade lägenheten. Afgälden kunde hafva blifvit satt så högt, att den afsöndrade lägenheten derigenom råkade i ödesmål, men deremot vore icke någon kontroll stadgad. Den föreskrifna pröfningen *föranledde alltid kostnad*. Ansökning i ämnet, med afskrift af den upprättade afhandlingen, skulle till Konungens Befallningshafvande ingifvas, ansökningen förses med resolution, i de flesta fall att landtmätare, kronofogde och häradsskrifvare skola inkomma med yttranden om afgäldens tillräcklighet; och derefter meddelades utslag. Lösen för resolution, utslag och betyg, någon gång äfven ersättning för nödig befunnen mätning, m. m., uppginge mången gång till vida mera, än flera års afgäld. Detta oaktadt blefve afgälden ej sällan orättvis. När den skulle pröfvas, blefve hemmanets utskylder, möjligen för flera år, uppskattade i penningar, och summan fördelades på hela hemmanets jorduppskattning, att derigenom må utrönas, huru den förhölle sig till den uppskattade lägenhetens egovärde. Men, utom svårigheten, att ej säga omöjligheten, att härvid träffa det rätta, i följd af utskyldernas, synnerligast natura-prestationernas vexlande belopp, förekomme ock, att en del onera upphörde eller lindrades, hvaremot andra tillkomme; och dock skulle beräkningen utgöra grund för en beskattning, som gällde för all framtid; hvartill komme svårigheten att bestämma ett rättvist förhållande mellan uppskattad inrösnings- och af-rösningsjord. Om t. ex. från ett hemman med 20 tunnland fullgod åkerareal och äng samt 100 tunnland skog afsöndrades 5 tunnland skogsmark, skulle äfven den skickligaste jordbrukare och kameralist svårligen kunna med säkerhet bestämma, huru stor andel denna afsöndring utgjorde i förhållande till hemmanets verkliga godhet uti inegor och skog; och har motionären i anledning häraf föreslagit, att ifrågavarande 2:dra moment af 9 § må erhålla följande lydelse:

»Uppstår tvist om afgäldens belopp, söke den missnöjde eller ock Kronans ombudsman i orten rättelse deruti hos Konungens Befallningshafvande, som, efter vederbörandes hörande, bestämmer afgälden för det eller de år, hvarom tvist uppkommer, dock icke för längre tid tillbaka än tre år, och ålägger den, som saken tappar, att gälda sin vederdeloman allt det åter, som han nödgad varit derå kost».

Med anförande af alldeles samma motiver, som den förre motionären, har Herr Staaff hemställt, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om utfärdande af en författning, hvarigenom stadgas, att 14 § 2 mom., hvarmed, enär nämnda lagrum handlar om ett helt annat ämne, läser menas 9 § 2 mom. i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga Förordning angående grunderna för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864, skall erhålla följande förändrade lydelse:

»I fall af tvist bestämme på anmodan Konungens Befallningshafvande, efter vederbörandes hörande, afgäldens belopp. Kronans ombudsman i orten må ock, der utskylderna af hemmanet ej behörigen utgå, hos Konungens Befallningshafvande söka, att afgäld å afsöndringen bestämmes».

Härförutan har äfven Herr *F. Petersson* uti en likaledes inom Andra Kammaren väckt och till Lag-Utskottet remitterad motion (N:o 132), under förmålan hurusom genom ofvannämnda Kongl. Förordning vore föreskrifvet, att frågor om hemmansklyfning och besutenhet skola upptagas och afdömas af Häradsrätt, hvaremot det skall tillhöra Konungens Befallningshafvande att pröfva frågor rörande jordafsöndring, samt i sammanhang dermed genom kronofogde och häradsskrifvare i orten bestämma afgäldens storlek och mantal å den afsöndrade delen, hemställt, att, enär sistnämnda frågor lika väl kunde behandlas af Häradsrätt, som af Konungens Befallningshafvande, samt något giltigt skäl icke finnes, att på detta sätt särskilja frågor, som till sin egentliga natur äro af likartad beskaffenhet, hvilket endast ledde till men, onödig tidsutdrägt och ökade kostnader jemte åtskilliga trakasserier för allmänheten, stadgas måtte:

»Att frågor om lagfartssäkerhet å jordafsöndringar, jemte afgäldens bestämmande, må af Häradsrätten pröfvas och afgöras».

I anledning af sistberörda motion vill Utskottet erinra, hurusom motionären synes hafva förbisett skilnaden emellan den pröfning, som i fråga om hemmansklyfning tillkommer Häradsrätt, och hvad Konungens Befallningshafvande åligger iakttaga i fråga om jordafsöndring, eller att det i förra fallet är ett i laglig ordning väckt lösningsanspråk, således en rättsfråga, som utgör föremål för pröfning; hvaremot Konungens Be-

fallningshafvandes åtgärd är af administrativ natur och inskränkt till bestämmande af afgälden eller den andel i hemmanets utskylder, som för den afsöndrade lägenheten skall utgå, ehuru det är Konungens Befallningshafvande ålagdt att i sammanhang dermed tillse, huruvida afhandlingen, i afseende på afsöndringens storlek, instämmer med författningen. Förefinnes en sådan öfverensstämmelse, fastställer eller bestämmer Konungens Befallningshafvande afgiften. I motsatt fall afslås ansökningsen härom; men angående afhandlingens bestånd har Konungens Befallningshafvande icke att yttra sig. Detta tillkommer domstol, när talan i afseende derå väckes. Med frågan om lagfartssäkerheten eger Konungens Befallningshafvande icke heller taga någon befattning. Mindre lämpligt torde det åter vara, att åt Häradsrätt öfverlemna jemväl afgiftens bestämmande, enär dertill erfordras en föregående utredning, som svårigen kan af domstol åstadkommas.

Beträffande de af öfriga motionärerne framställda förslag, enligt hvilka pröfning angående afgäldens belopp icke skulle inträda förr, än antingen tvist derom uppstår, eller utskylderna af det hemman, från hvilket afsöndring skett, ej behörigen utgå, så kunde detta blifva ganska äfventyrligt både för Staten och för de enskilde. Staten skulle genom sin ombudsman uppträda såsom klagande eller kärke, för att få afgälden bestämd, och tvisten härom kunde blifva ganska långvarig, hvarunder Staten uppehöles i sin rätt. Förefunnes nu derjemte en större mängd afsöndringar från samma hemman — alla med lika god eller dålig rätt — och sedan den nu föreskrifna pröfningen hos Konungens Befallningshafvande upphört, vore icke något hinder deremot, att hemman kunde genom afsöndring styckas i huru många och små delar som helst, — så finge Staten eller dess ombudsman ett ganska besvärligt åliggande att tvista med alle innehafvarne af dessa småbitar; och när dessa tvister onsider blifvit afslutade, kunde tillgången till utskyldernas godtgörande vara otillräcklig, så vida man icke får antaga, att hemmanet i sin helhet skulle stå i ansvar därför. Vål synes Herr Bruns förslag antyda något sådant, men hvarken i detta eller i Herr Staaffs förslag finnes bestämdt uttryckt, att innehafvare af afsöndrade lägenheter skola ansvara Staten för afgälden under någon förfluten tid. Är likväl detta mening, kunde deras förlust blifva rätt kännbar, när de möjligen redan förut till hemmansegaren betalt den afgäld, hvarom dem emellan varit öfverenskommet. Dröjsmålet med afgäldens bestämmande kunde ock leda till den följd, att, derest innehafvaren under tiden uppodlade och förbättrade lägenheten, blefve afgälden högre, än om den redan vid tiden för upplåtelsen blif-

vit fastställd. Äfven i annat afseende blefve äfventyret för lägenhetsinnehafvarne ganska stort. Då hvarken fastställelse af afgälden eller pröfning af afsöndringens laglighet med hänsigt till storleken vidare erfordrades, måste väl deraf följa, att hvar och en, som vid domstolen föredde behörigen upprättad afhandling rörande afsöndring, vore berättigad att, på grund deraf, utan vidare omgång, erhålla lagfart eller inteckning. Om nu flera samtidigt sökte lagfart eller inteckning på grund af afsöndringar från samma hemman, men ny egare af hemmanet sedermera väckte fråga om återvinning af hvad som blifvit obehörigen afsöndradt, så skulle det sannolikt blifva ganska svårt att skilja emellan vederbörande och bestämma, om och i hvad mån hvar och en af dessa afsöndringar borde återgå eller ega bestånd. Egande- och besittningsrätten till de afsöndrade lägenheterna blefve således äfven högst osäker. Det synes derföre vara med jordinnehafvarnes egen sanna fördel, likasom med god ordning, mest förenligt, att deras rättigheter och skyldigheter blifva på en gång och för alltid fullt bestämda; äfvensom det ligger i hemmansegarens intresse att med säkerhet veta hvad han har att fordra. Lagstiftaren bör ock tillse, att oreda och stridigheter, så vidt möjligt är, förekommas; och då dessutom en viss gräns är stadgad för hemmans styckning genom jordafsöndring, kan det icke hafva oskäl med sig, att den kontroll å efterlefnaden häraf, som enligt 2 mom. i 9 § vid afgäldens bestämmande åligger Konungens Befallningshafvande, får kvarstå, så länge det förra stadgandet finnes kvar.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får Utskottet värdsamt hemställa,

att ifrågavarande motioner må lemnas utan vidare afseende.

Stockholm den 2 Mars 1869.

På Utskottets vägnar:

ERIC SPARRE.

Reservation:

af Herr Ahlgren: »Då det i och för sig sjelf måste utgöra en oriktighet, att Staten, vid aftal mellan enskilda i fråga om nyttjande- eller eganderätt till fast egendom under enskildt dominium, tillvällar sig förmynderskap för att bestämma vilkor, de der af kontrahenterna aldrig afsetts, än mindre äskats;

då, så vidt blifvande rättsinnehafvare efter den ene eller andre kontrahenten skulle i en oviss framtid äska vissa fördelar, icke afsedda vid det ursprungliga kontraktets uppgörande, rättigheten att påfordra stadgandet af slika vilkor står öppen för den, som vill till sin fördel en förändring i aftalet påkalla; samt

då Kronan, som med hänsigt till dessa aftal måste betraktas såsom en tredje person, hvars rätt kan i en aflägsen framtid komma att af aftalet påverkas, icke kan genom frånvaron af nu befintliga stadganden lida, enär henne förbehålles rätt, att, vid yppande anledning, göra sin rätt gällande;

så måste jag mig reservera mot förestående Utlåtande, hvarigenom Utskottet, enligt min tanke, på icke nog giltiga skäl afstyrkt ifrågavarande motioner. — Utskottet utgår, så synes mig, från den synpunkten att Staten bör med ett slags förmyndarerätt tilltvinga den ene kontrahenten den fördel, hvaraf han tilläfventyrs icke alls vill komma i åtnjutande.

För mig synes det vara, så väl för den enskilde grundegaren, som Kronan, tillräckligt tryggande, att vederbörande förbehålles rätt till afgälds bestämmande, då någon anledning till tvist i detta hänseende förekommer.

Något hinder i nuvarande lag förekommer icke att bevilja lagfart eller inteckning för jordafsöndring, derå afgälden icke blifvit af Konungens Befallningshafvande pröfvad. Om man för den arbetande klassen vill lätta utvägen till försörjning och i följd derafen oberoende ställning, så bör i möjligaste mån för denna klass underlättas förvärfvandet af eget hus och hem; men genom dessa onyttiga former och dermed förenade tryckande kostnader motverkas i icke ringa mån förvärfvandet af stadig grund till eget hemvist. Dessutom kan jag icke heller finna att någons rätt i ringaste mån förnärmas genom den föreslagna förändringen; hvadan jag, under hänvisning till hvad af mig nu blifvit antydt, vördsamt hemställer:

att ärendet må visas åter till Lag-Utskottet, med uppdrag att utarbета och till Riksdagens pröfning framlemna förslag till ändring i Kongl. Förordningen, angående grunderna för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864, i det syfte Herrar Bruns och Staaffs motioner omfatta.»

Herr *Kolmodin* har begärt att få antecknadt, det han ej öfvervarit ärendets behandling hos Utskottet.»
